

דבר העורך

המאמרים המתפרסמים בגיליון השלישי של ג'מאעה משקפים נסיונות להתמודד בדרך זו או אחרת עם המושג החמקמק "תודעה". עיסוקם של היסטוריונים חברתיים ותרבותיים במושג זה חושף לעתים קרובות את נקודות הדמיון בין חברות שונות בתקופות שונות. לפיכך, העיסוק בתודעה מעיד בעליל על אשליית השונות שיוצרים גבולות מעשי ידי אדם, ומוכיח שוב ושוב כי בני אדם מתחבטים בבעיות ובשאלות דומות בעיקרן, בלא כל קשר לזהותם התרבותית. חקר התודעה חושף, למשל, את ממד ההמצאה הכרוך בהצבת גבולות תרבותיים ולאומיים. אחת התופעות המעניינות בהקשר זה היא הבניית דיוקנו של ה"אחר" כאמצעי להגדרת זהותו של קולקטיב. תופעה זו נדונה במאמרו של חגי ארליך, העוסק במערכת היחסים המורכבת שנקמה בין מצרים לאתיופיה במשך תקופה ארוכה. מאמר זה מספק דוגמא נוספת לסערה שחוללה תופעת הלאומיות באזור.

אתי תרם עוסקת בסוגיות של ייחוד לאומי אל מול אוניברסליות אסלאמית במסגרת התודעה המצרית המודרנית, ובתוך כך מערערת את התפיסה ההיסטוריוגרפית המסורתית. במאמרה חושפת תרם את מורכבות התהליך שבו אומות מדמיינות את עצמן, בהתמקדה בתפקיד שממלא האינטלקטואל בתהליך זה.

אמנון רוזן קרקוצקין מתחקה אחר שורשיה של התודעה הישראלית המודרנית, ומציג את זיקתה לפרדיגמה האוריינטליסטית, ובמיוחד לאוריינטליזם הגרמני. לזיקה זו היו ביטויים בתחומים שונים, כמו למשל ביחסה של החברה הישראלית-הציונית לערבים ולמזרחים וכן בדרך שבה תפסה את ההיסטוריה של הארץ.

לספרו של בני מוריס לידתה של בעית הפליטים הפלסטינים, 1947-1949 הייתה השפעה רבה על התפיסה ההיסטוריוגרפית של מלחמת 1948, והפולמוס שהתעורר בעקבות פרסום הספר גלש ממסגרות הדיון האקדמיות אל השיח הציבורי הישראלי הרחב. ברשימתו המתפרסמת כאן מתקן מוריס טענה שהעלה בספרו בנוגע לסוגיית גירוש הפליטים הפלסטינים.

במסגרת המאמץ של מערכת ג'מאעה להציג בפני הקוראים תרגומים של מאמרים חשובים שיצאו לאור בשפות אחרות, מובא כאן – לראשונה בגרסה עברית – מאמרו של קלוד כאהן (Cahen) "על סף השנה השלישית: הרהורים על השימוש במילה

דבר העורך

“פאודליות” (Au seuil de la troisième année: réflexions sur l’usage du mot de féodalité). מאמר זה, שנכתב ב־1960, עדיין רלוונטי מאוד לנוכח הפולמוס הער המתנהל במחקר ההיסטורי העכשווי סביב סוגיית קיומו או אי־קיומו של דפוס פאודלי במזרח התיכון. כאהן נדרש למשמעות הפאודליזם במרחב המזרח תיכוני, ומעלה אגב כך את הבעיה המתודולוגית הכרוכה בשימוש במושגים שמקורם בהיסטוריה אירופית לצורך תיאור תופעות במקומות אחרים בעולם. תודה מיוחדת נתונה לד”ר טל שובל על שערך את תרגום מאמרו של כאהן מצרפתית לעברית (המאמר תורגם בידי חגי פורשנר), ועל מעורבותו בהכנת גיליון זה בכללו. בדומה לגליונות הקודמים של ג’מאעה, גם גיליון זה כולל ‘נקודה למחשבה’ ורשימות ביקורת.

אבי רובין